

عرفان کسرابی

گروه فلسفه علوم
دانشگاه کاسل

گزارش‌های فراطبیعی زیر ذره بین علم

حس ششم
ادراک فراحسی

تعریف پدیده‌های فراطبیعی یا پارانرمال در نگاه اول چندان دشوار به نظر نمی‌رسد. به عبارتی، گزارش‌های تایید نشده از پدیده‌هایی که به ظاهر نظم طبیعی و قوانین حاکم بر جهان را نقض می‌کنند، مثلاً ادراک فراحسی (ESP)^(۱)، پدیده‌هایی مثل تله پاتی (خواندن ذهن دیگران)، آینده‌بینی و مانند آن، در رده گزارش‌های فراطبیعی یا اصطلاحاً پارانرمال جای می‌گیرند.

تا آنجا که به علم مربوط می‌شود وقوع این پدیده‌ها به لحاظ فیزیکی ناممکن است و با در نظر گرفتن این نکته که «قوانین فیزیکی واقعیت جهان را توصیف می‌کنند»، هر چیزی که ناقض آنها باشد ناممکن به نظر می‌رسد. میلتون روتمان^(۲) فیزیکدان درباره ناممکن بود تله پاتی در کتاب «راهنمای فیزیکدانان برای شک گرایی»^(۳) می‌نویسد:

«انتقال اطلاعات از درون فضا، نیازمند انتقال انرژی از مکانی به مکان دیگر است. تله پاتی نیازمند انتقال مستقیم سیگنالی حامل انرژی از یک ذهن به ذهن دیگری است. همه توصیفات ادراک فراحسی ESP به طریقی دربردارنده نقض اصل پایستگی انرژی است. نقض همه اصول تئوری اطلاعات و حتی اصل علیت (این اصل که معلول، نمی‌تواند قبل از علت وجود داشته باشد).»

روتمان می‌گوید هر آنچه که ناقض اصول فیزیکی باشد، ناممکن است. ادراک فراحسی ESP این اصول را نقض می‌کند؛ بنابراین ناممکن است. اگر روزی پدیده‌های ادراک فراحسی ESP بتوانند از یک آزمون علمی استاندارد و بدون تقلب، سر بلند بیرون بیایند سرفصل جدیدی در برابر علوم گشوده خواهد شد و می‌باید در نظریه‌های علمی کنونی بازنگری کنیم.

چرا فال‌ها درست از آب در می‌آیند؟

در تمام سال‌هایی که روی گزارش‌های فراطبیعی در ایران کار می‌کردم، سعی داشتم چه به صورت میدانی و چه به صورت تجربیات شخصی، از کار فالگیرها، طالع‌بین‌ها، غیبگوها، درمانگرهای معنوی و افرادی که مدعی انجام اعمال خارق‌العاده و فراطبیعی هستند، سر در بیاورم. یکی از متداول‌ترین استدلال‌هایی که از برخی اطرافیان می‌شنیدم این بود که «اگر فال و طالع‌بینی خرافه است، پس چطور فالگیری که به او مراجعه کرده بودم، توانست اطلاعاتی درست از گذشته و آینده‌ام بگوید؟»

فرض کنید ورق‌های تاروت، فال قهوه یا کف‌بین به شما می‌گوید: «بعضی آرزوهای تان خیلی واقعی نیست. گاهی برون‌گرا، بی‌خیال و اجتماعی هستید؛ ولی بعضی وقت‌ها

درون‌گرا، محتاط و تودار می‌شوید. متوجه شده‌اید که عاقلانه نیست آدم با دیگران خیلی خودمانی بشود. مقداری تغییر و تنوع را دوست دارید و از محدودیت‌ها و گرفتاری‌ها خوش تان نمی‌آید. گاهی شدیداً دودل می‌شوید که آیا تصمیم درستی گرفته‌اید یا کار درستی کرده‌اید یا خیر. مقدار زیادی ظرفیت استفاده نشده دارید که تاکنون به نفع خودتان از آن استفاده نکرده‌اید.»

اگر بخواهید صادقانه جواب دهید، این شرح تا چه حد با شخصیت شما هماهنگی داشت؟ بسیاری از مردم بر این باورند که این شرح حال، دقیقاً شخصیت آنها را توصیف می‌کند. پدیده «باور کردن اینکه توصیف شخصیت عمومی، مخصوص به یک نفر است» کاملاً با پژوهش مورد تایید قرار گرفته است. این درک اشتباه ما، از پدیده‌ای با نام اثر «فرر» (Forer Effect) ناشی می‌شود. «برترام فرر» (۱۹۱۴-۲۰۰۰) نخستین کسی بود که این پدیده را مورد پژوهش و بررسی قرار داد. برای به کار افتادن اثر فرر، باید به افراد گفته شود که این توصیف کلی، دقیقاً شخصیت آنها را شرح می‌دهد.

چرا ما به دام اثر فرر می‌فتیم؟

از دیدگاه «دبویو مارکز» و «ریچارد کاما» روانشناس، نتیجه اثر فرر، مورد خاصی از «اعتباربخشی خیالی» است که در آن ما شیوه‌هایی را برای منطبق کردن خودمان با توصیف ارائه شده پیدا می‌کنیم. بر خلاف تصور، شخصیت ما ثابت و ساکن نیست. هر کس در موقعیتی خجالتی و در جایی پررو است، در کاری چابک و در کاری کند است. روزی سخاوتمند و روزی خسیس. در برابر گروهی از مردم، خودرای است و مقابل گروهی دیگر، گوش به فرمان. معمولاً ما می‌توانیم جنبه‌هایی از خودمان را ببینیم که با عبارتی دوپهلوی همخوانی داشته باشد. بنابراین حرف‌های فالگیر به صورت اتوماتیک، همواره تا حد زیادی درست از آب در می‌آید!

اثبات ادعای فراطبیعی و جایزه میلیون دلاری

«جیمز رندی» یکی از مشهورترین آموزگاران تفکر نقادانه و در عین حال شعبده‌باز مشهوری است که از سال‌ها پیش با تعیین جایزه‌ای یک میلیون دلاری، فراخوانی داده تا هر کسی که می‌تواند، قوای فراطبیعی خودش را در شرایط کنترل شده آزمایشگاهی (نه با ارسال عکس و فیلم ویدئویی!) به اثبات برساند و این جایزه را دریافت کند. تا به امروز هیچ کسی از پس آزمون بنیاد جیمز رندی JREF سر بلند بیرون نیامده است. خانم سیلیویا براون^(۴) یکی از مشهورترین و پردرآمدترین رمال‌های آمریکایی - که سال‌هاست با ادعای بهره‌مندی از نیروهای معنوی فراطبیعی، به فریب مردم مشغول است - در سوم سپتامبر سال ۲۰۰۱ در برنامه Larry King Live، پذیرفت که در این چالش شرکت کند. جیمز رندی آزمونی برای محک زدن توانایی مورد ادعای براون مطرح کرد و او هم پذیرفت که این آزمون منصفانه است. نتیجه خیلی ساده بود؛ اعلام آمادگی سیلیویا براون در حد حرف باقی ماند و او هیچگاه ادعای خود را در معرض یک آزمون کنترلی باروش علمی قرار نداد.

در آلمان هم موسسه پژوهشی علمی شبه علم، همه ساله با اعلام فراخوان از افرادی که مدعی بهره‌مندی از نیروها و قوای خارق‌العاده فراطبیعی هستند، می‌خواهد این توانایی‌ها را در معرض آزمون بگذارد. در کشور ما نیز فالگیرها و رمال‌ها و درمانگرهای جعلی بازار پرسودی دارند. ویدئوهایی که از خوردن میخ و فرو بردن سیخ در بدن منتشر می‌شود یا تصاویر جعلی و نقل قول‌های دست‌چندم از یک رویداد به ظاهر پارانرمال، چیزهای را اثبات نمی‌کند. اگر کسی را می‌شناسید که ادعای کند می‌تواند با دست‌نشان لامپ را روشن کند، ذهن دیگران را بخواند یا اشیاء را با قدرت ذهنش حرکت دهد، ما را بی‌خبر نگذارید!

منبع: چگونه درباره چیزهای عجیب بیندیشیم / شیک و لوئیس ون / ترجمه رامین رامبد

1. Extrasensory perception

2. Milton Rothman

3. A Physicist's Guide to Skepticism

4. Sylvia Browne

